

טאליס בגני הילדים 2018

Starting Strong Teaching and Learning International Survey

מחקר בין-לאומי להערכת מסגרות החינוך לגיל הרך

דוח במבט ישראלי – פרק 5

פרקטיקות ודרכי עבודה

5. פרקטיקות ודרכי עבודה

5.1. שימוש בפרקטיקות התומכות בלמידה של הילדים, בהתפתחותם וברווחתם

אחת מאבני הראשה של הפעילות בגני הילדים היא יכולתו של צוות הגן להשתמש בפרקטיקות שמעודדות את הלמידה וההתפתחות של כל הילדים בגן, של מלוא הפוטנציאל של כל אחד ואחת מהם, וזאת ללא קשר לרקע החברתי-כלכלי שלהם, שפת האם שלהם, ולכך שיש/אין להם צרכים מיוחדים. הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש בגני הילדים, אף כי הן קשות למדידה, היו אחד ממוקדי המחקר. תפיסות צוות הגן את התנהגותם שלהם, כפי שזו באה לידי ביטוי בהפעלה של מנעד רחב של דרכי העבודה בגן, יכולות לתרום להבנתנו את מאפייני דרכי העבודה בגנים, כמו גם לזיהוי אפיקים שלגביהם נדרשת התערבות.

איכות הקשרים ויחסי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים מושפעת מגורמים רבים, והמרכזיים שבהם נוגעים לשימוש בפרקטיקות **פרטניות** שיש בהן כדי לקדם למידה והתפתחות של ילדים כמו גם את רווחתם הרגשית. בפרט מושם דגש על התפתחות בממד הקוגניטיבי (התפתחות השפה, אוריינות שפתית, אוריינות מתמטית) והתפתחות בממד החברתי-רגשי (משחק, התפתחות רגשית והתנהגות חברתית).

גם את האסטרטגיות והשגרות המופעלות על ידי צוות הגן והנוגעות **לקבוצה של ילדים** לשם תמיכה בפעילות ובארגון הקבוצתי של הילדים, כמו גם אלו המאפשרות תמיכה פרטנית בילדים שבקבוצה, ניתן לסווג לשתי קבוצות עיקריות וחשובות: האחת, אלו הממוקדות בהתאמת הפרקטיקות לקידום הלמידה וההתפתחות והרווחה של הילדים לצורכי הילדים – להלן: פרקטיקות **פדגוגיות אדפטיביות**, והשנייה, הפרקטיקות שנועדו לסייע לילדים להתנהג באופן שיאפשר להם ללמוד, להתפתח, להיתרם וליהנות מפעילויות אחרות (כחלק מקבוצה) – להלן: **תמיכה התנהגותית**. סוגי פרקטיקות אלו קשורות אלו באלו וההבחנה ביניהן איננה תמיד חדה וברורה. כך לדוגמה, הענקת תמיכה רגשית לילדים עשויה להפחית את המתח שבו הם מצויים, לסייע להם להתנהג בהתאם למצופה וללמוד טוב יותר. במקביל, חילופי דברים ושיח במהלך עבודה על הציר הקוגניטיבי, בעת פיתוח אוריינות שפתית או מתמטית לדוגמה, תוך שיתוף בפעילות מעניינת ויצירתית, עשויה לסייע להגברת המעורבות של הילדים בפעילות, לקדם היבטים התנהגותיים ורגשיים, ולתרום לרווחתם.

לצד אלו, נודעת חשיבות רבה גם לפרקטיקות שמטרתן לחזק את הקשר בין צוות הגן וההורים ולקדם את **מעורבות ההורים** בפרט והקהילה בכלל במתרחש בגן. הללו מיושמות כחלק מתפיסה הרואה בחינוך, למידה והתפתחות תהליכים מתמשכים המתרחשים במרחב היוצא מן הבית נמשך אל הגן וחוזר חזרה, ועל כן יש חשיבות רבה לתקשורת ולמידע הזורם דו-כיוונית בין הורים ובין לצוות הגן, לשיתוף הפעולה ביניהם ולהמשכיות התהליכים בין הגן והבית.

מכלול הפרקטיקות שבהן עוסק תת-פרק 3.2 מוצג באיור 3.

איור 1: פרקטיקות לקידום הלמידה, ההתפתחות ורווחה של הילדים

5.2. פרקטיקות פרטניות לקידום הלמידה, התפתחות ורווחה של ילדים

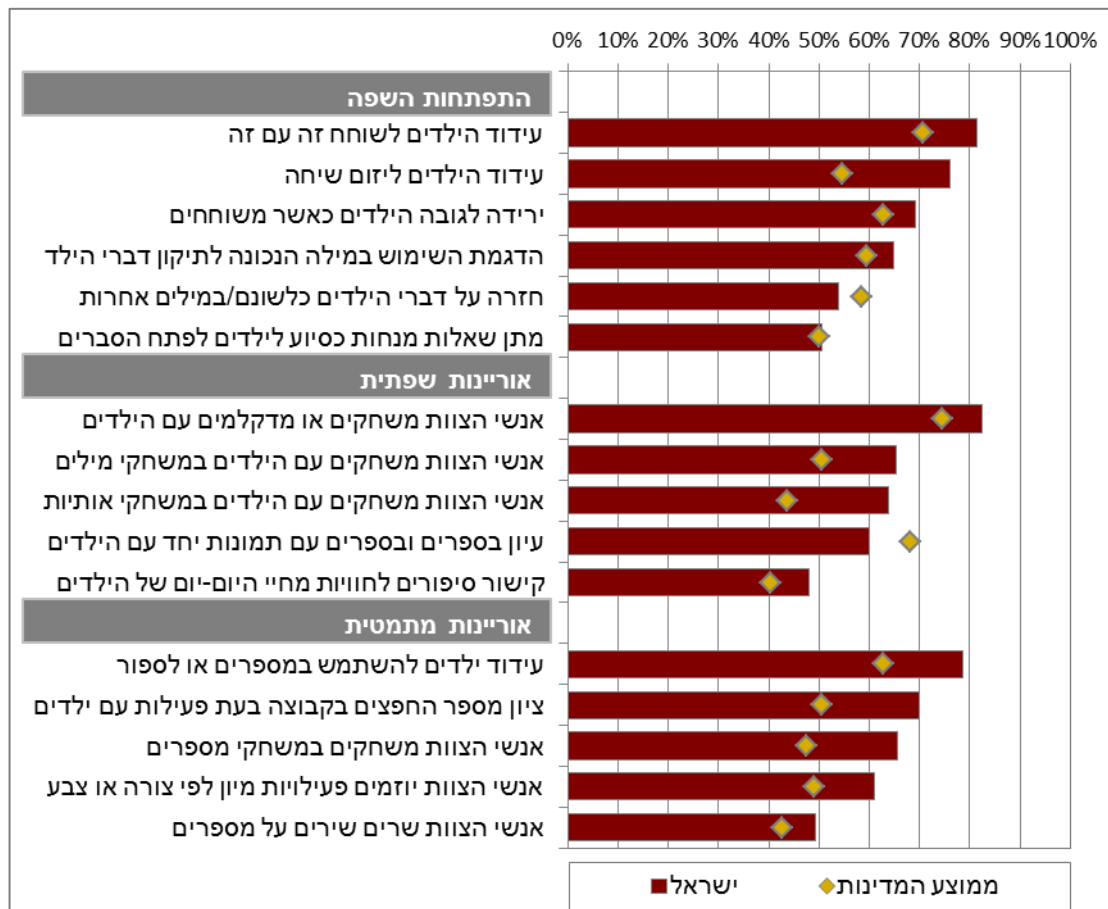
חברות צוות הגן נשאלו באיזו מידה היגדים שונים הנוגעים לפרקטיקות פרטניות לקידום הלמידה, התפתחות ורווחה של ילדים מאפיינים את עבודת צוות הגן, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מועטה מאוד", "במידה מסוימת", ו-"במידה רבה". להלן שיעורי המדווחות על כל אחד מהיגדים כי הוא המאפיין את צוות הגן ב-"מידה רבה".

א. פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי

הן בישראל והן בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, מרבית חברות צוות הגן דיווחו כי פרקטיקות לקידום הלמידה והתפתחות בממד הקוגניטיבי מאפיינות את אנשי הצוות בגן, אף כי ניכר שפרקטיקות מסוימות רווחות יותר מאחרות (תרשים 8). ככלל, מדרגי הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומים יחסית, אף שניכר כי על פי רוב הדיווחים בישראל על אודות פרקטיקות לקידום אוריינות שפתית ומתמטית גבוהים יותר.

בכל האמור בפרקטיקות לעידוד התפתחות השפה, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא עידוד ילדים לשוחח זה עם זה (81%), ואילו הפרקטיקות השכיחות פחות הן חזרה על דברי הילדים כלשונם או במילים אחרות כדי לוודא שאנשי הצוות הבינו את הילדים (54%) וכן עזרה לילדים לפתח הסברים ארוכים באמצעות שאלות מנחות (51%). על שאר הפרקטיקות כ-65% עד כ-75% מצוות הגן דיווחו כי הן מאפיינות את צוות הגן. ככלל, מדרג הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומה, פרט להבדל משמעותי: 'עידוד ילדים ליזום שיחה' נפוץ הרבה יותר בישראל (76%) מאשר בממוצע המדינות (55%). גם 'עידוד ילדים לשוחח זה עם זה' נפוץ יותר בישראל (81%) מאשר בממוצע המדינות (71%).

תרשים 1: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.2

בנוגע לפרקטיקות לקידום אוריינות שפתית, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא משחק או דקלום עם הילדים (82%) וזו השכיחה פחות היא קישור סיפורים הנקראים מספרים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים (48%). שאר הפרקטיקות דווחו על ידי כ-60% עד כ-65% מצוות הגן ככאלה מאפיינות את צוות הגן. למעט פרקטיקה אחת, כל הפרקטיקות מדווחות בשיעורים גבוהים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות, ובתוך כך הפערים הגדולים ביותר נוגעים ל'משחקים עם ילדים במשחקי אותיות' (64% לעומת 44%, בהתאמה) או 'משחקים במשחקי מילים' (65% לעומת 51% בהתאמה). לעומת זאת, 'עיון יחד עם ילדים בספרים ובספרים עם תמונות' שכיח מעט יותר בממוצע המדינות (68%) מאשר בישראל (60%).

מבין הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור (79%), וזו השכיחה פחות היא לשיר שירים על מספרים (49%). על שאר הפרקטיקות דווחו כ-60% עד כ-70% מצוות הגן כי הן מאפיינות את צוות הגן. כל הפרקטיקות מדווחות בשיעורים גבוהים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות, ב-10% עד 20% לערך, למעט פער קטן יותר, 6% בלבד, בפרקטיקה העוסקת בשירת שירים על מספרים, אם כי מדרג הפרקטיקות במדינות השונות דומה יחסית.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הבולטות בכל מדינה לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 9): הראשונה היא זו שבה אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים – פרקטיקה זו נמנתה עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות בכל המדינות למעט יפן, וב-6 מדינות היא דורגה כפרקטיקה המובילה. פרקטיקות בולטות נוספות הן 'עידוד ילדים לשוחח זה עם זה' ו'עיון עם הילדים בספרים ובספרים עם תמונות'. האחרונות נמצאו כפרקטיקות מאפיינות ב-5 מדינות (מהן רק הראשונה צוינה גם בישראל). אם כן, שתיים מבין שלוש הפרקטיקות הבולטות ביותר ברמת המדינות נוגעות לקידום אוריינות שפתית ואחת נוספת להתפתחות השפה. הפרקטיקה 'סיוע לילדים להשתמש במספרים או לספור', שדורגה שלישית במדרג הפרקטיקות המאפיינות את צוותי הגן בישראל, צוינה רק במדינה נוספת אחת – בצ'ילה, שבה היא דורגה בראש המדרג. במדינות מזרח אסיה, יפן וקוריאה, שיעורים גבוהים במיוחד של צוות הגן ציינו כי הם יורדים פיזית לגובה הילדים כאשר הם מדברים איתם או מקשיבים להם, כנראה גם כביטוי להיבטים הנטועים בתרבות המקומית.

תרשים 2: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה

יפן	איסלנד	נורבגיה	ישראל	גרמניה	קוריאה	טורקיה	צ'ילה
	1	1	1	1	1	1	2
3	3	2	2	2			
	2			3	3	2	3
1					2		
			3				1
2							
		3					
						3	

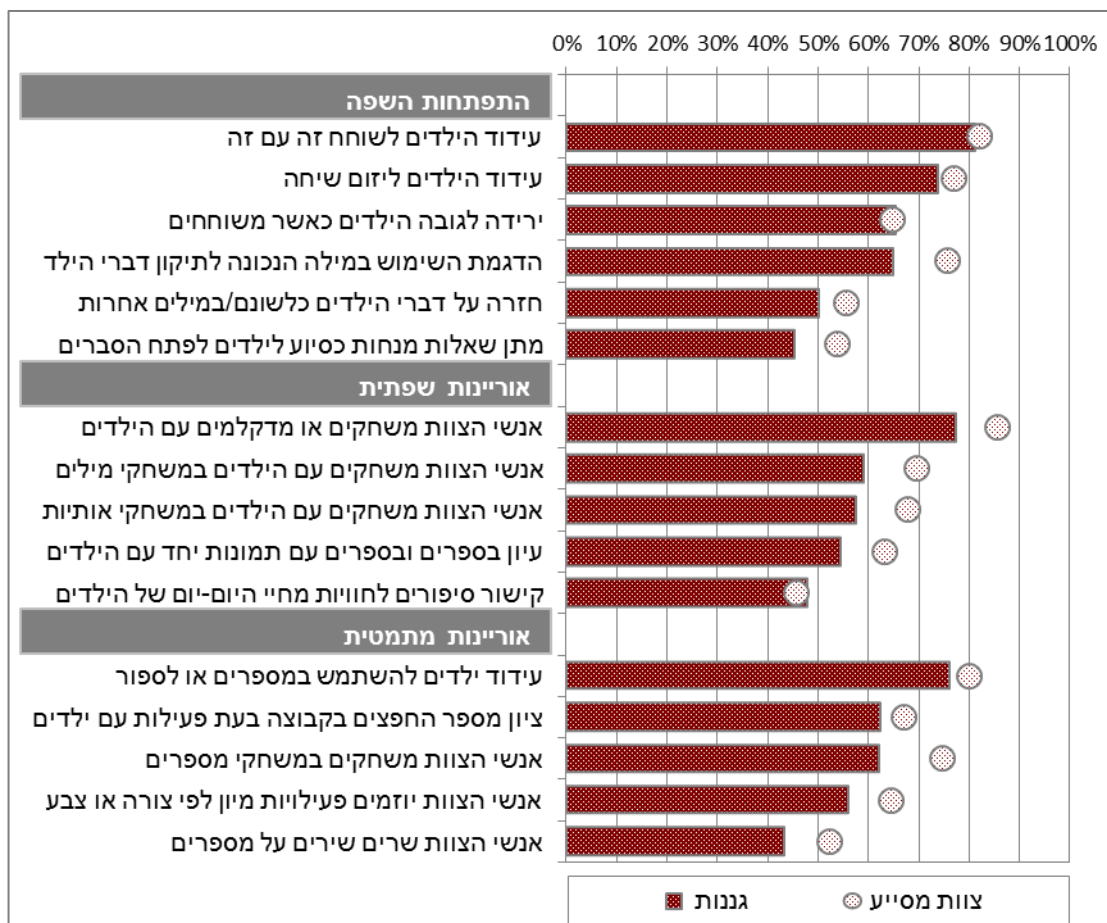
הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שאותן צוות הגן תפס כמאפיינות במידה רבה את אנשי הצוות בגן, בלפחות אחת המדינות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה – ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות המאפיינות במידה רבה את צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.1.

בישראל, שיעורי חברות הצוות המסייע המעידות כי פרקטיקות אלו מאפיינות במידה רבה את צוות הגן גבוהים על פי רוב משיעורי הגננות המעידות על כך, או לפחות דומים להם (תרשים 10). פערים של כ-10% עד כ-15% נרשמו בעיקר במרבית הפרקטיקות לקידום אוריינות שפתית (כולן למעט קישור בין סיפורים שמספרים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים), בחלק מהפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (בעיקר באלו השכיחות פחות – 'אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים', 'יזום פעולות מיון לפי צורה או צבע', 'שירת שירים על מספרים'), ובמיעוט הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה (הדגמת שימוש

במילה הנכונה במקום לתקן את דברי הילד ישירות, וגם עזרה לילדים לפתח הסברים ארוכים באמצעות שאלות מנחות).

ככלל, מדרגי הפרקטיקות על פי שיעור הגננות ועל פי שיעור חברות הצוות המסייע שצינו כי הן מאפיינות במידה רבה את צוות הגן, דומים אלו לאלו, פרט לכך שבמדרגי חברות הצוות המסייע הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה (ובהתאם לכך ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים עימם ממוקמת נמוך יותר), וכן הפרקטיקה 'אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (ובהתאם לכך ציון מספר החפצים בקבוצה במהלך פעילות עם הילדים ממוקמת נמוך יותר).

תרשים 3: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לאלו שבגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 12). גם המדרגים הפנימיים של הדיווחים על הפרקטיקות דומים בין מגזרי השפה, אף כי נמצאו מספר הבדלים: במגזר דוברי הערבית, מבין הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה, הפרקטיקה 'הדגמת השימוש במילה הנכונה במקום לתקן את דברי הילד ישירות' מדורגת נמוך יותר, ואילו הפרקטיקה 'משחקים עם הילדים במשחקי אותיות' מדורגת גבוה יותר, ובנוסף הפרקטיקה 'משחקים עם הילדים במשחקי מספרים' מדורגת נמוך יותר מבין

הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית. כמו כן, רק במגזר דוברי העברית הפרקטיקה 'קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים' זוכה לשיעורים נמוכים משמעותית משאר הפרקטיקות.

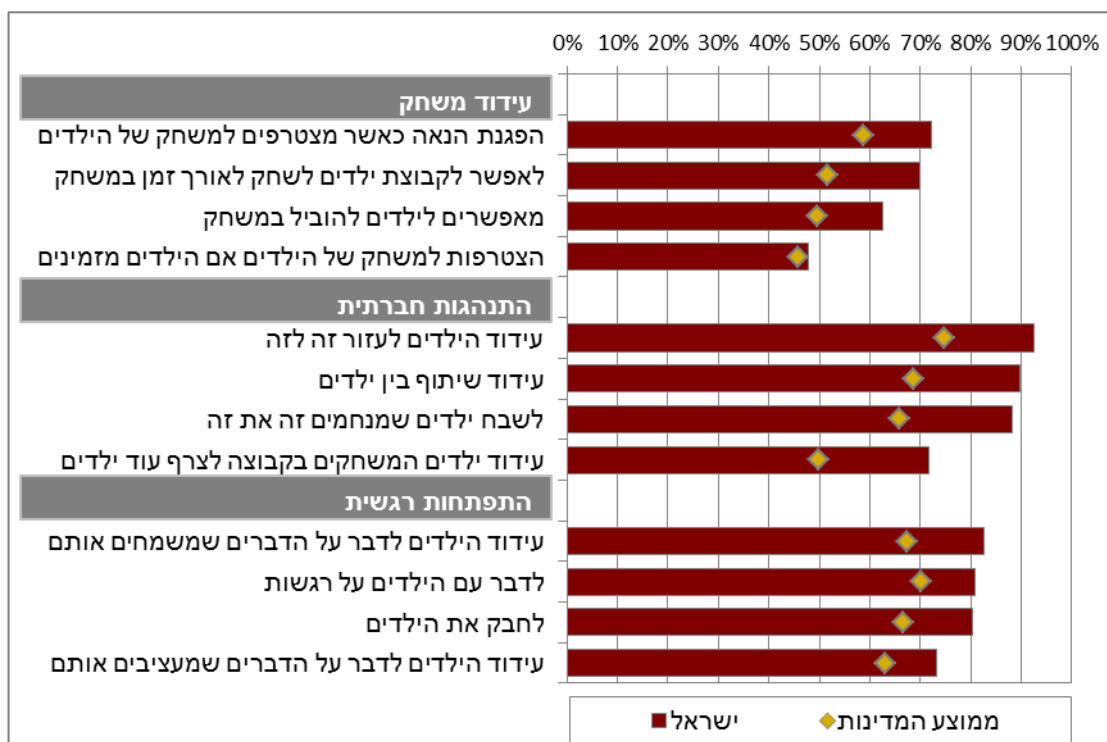
לוח 1: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
			התפתחות השפה	גננות
85%	80%	81%	עידוד הילדים לשוחח זה עם זה	
87%	70%	74%	עידוד הילדים ליזום שיחה	
79%	62%	65%	ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים	
83%	60%	65%	הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד	
69%	45%	50%	חזרה על דברי הילדים כלשונם/במילים אחרות	
66%	40%	45%	מתן שאלות מנחות כסיוע לילדים לפתח הסברים	
			אוריינות שפתית	
91%	74%	77%	אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים	
73%	55%	59%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים	
78%	52%	57%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי אותיות	
67%	51%	54%	עיון בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים	
65%	44%	48%	קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים	
			אוריינות מתמטית	
94%	71%	76%	עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור	
66%	61%	62%	ציון מספר החפצים בקבוצה בעת פעילות עם ילדים	
82%	57%	62%	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	
82%	49%	56%	אנשי הצוות יוזמים פעילויות מיון לפי צורה או צבע	
79%	34%	43%	אנשי הצוות שרים שירים על מספרים	
			התפתחות השפה	צוות מסייע
89%	80%	82%	עידוד הילדים לשוחח זה עם זה	
89%	74%	77%	עידוד הילדים ליזום שיחה	
71%	63%	65%	ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים	
86%	73%	76%	הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד	
71%	51%	56%	חזרה על דברי הילדים כלשונם/במילים אחרות	
69%	50%	54%	מתן שאלות מנחות כסיוע לילדים לפתח הסברים	
			אוריינות שפתית	
93%	83%	86%	אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים	
74%	68%	70%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים	
84%	63%	68%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי אותיות	
69%	62%	63%	עיון בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים	
69%	39%	46%	קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים	
			אוריינות מתמטית	
93%	76%	80%	עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור	
61%	69%	67%	ציון מספר החפצים בקבוצה בעת פעילות עם ילדים	
86%	72%	75%	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	
83%	59%	65%	אנשי הצוות יוזמים פעילויות מיון לפי צורה או צבע	
82%	44%	52%	אנשי הצוות שרים שירים על מספרים	

ב. פרקטיקות פרטניות בממד החברתי-רגשי

הן בישראל והן בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, מרבית חברות צוות הגן דיווחו כי פרקטיקות לקידום למידה והתפתחות בממד החברתי-רגשי – במידת מה אף יותר מאלו המיועדות לקידום הממד הקוגניטיבי (כמוצג בתרשים 8) – מאפיינות את אנשי הצוות בגן, אך ניכר שפרקטיקות מסוימות רווחות יותר מאחרות, ובעיקר רווחות פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית והתפתחות רגשית ופחות מכך מאלו הקשורות בעידוד משחק (תרשים 11). ככלל, מדרגי הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומים מאוד, אף כי ניכר ששיעורי הדיווח על כל הפרקטיקות כמעט גבוהים יותר בישראל.

תרשים 4: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.2.

בישראל, מרבית הפרקטיקות לעידוד משחק דווחו על ידי כשני שלישים מחברות צוות הגן (62% עד 72%, לעומת שיעורים נמוכים בכ-15% בממוצע המדינות). נכללו בהן 'הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים'; 'לאפשר לילדים לשחק לאורך זמן במשחק'; ו'לאפשר להם להוביל במשחק'. לעומת זאת, רק כמחצית מחברות צוות הגן דיווחו על הצטרפות למשחק עם הילדים, אם הילדים מזמינים אותן (48%, בדומה לממוצע המדינות).

מרבית הפרקטיקות לקידום התנהגות חברתית צוינו על ידי כ-90% עד כ-95% מחברות צוות הגן בישראל, ובהן: 'עידוד הילדים לעזור זה לזה', 'עידוד הילדים לשתף פעולה ביניהם', ו'חיזוק באמצעות מילות שבח לילדים שמנחמים זה את זה'. לעומת זאת, רק שלושה רבעים מחברות צוות הגן (72%) ציינו ש'עידוד ילדים המשחקים בקבוצות קטנות לצרף אליהם ילדים אחרים' היא פרקטיקה אופיינית לצוות גן במידה רבה. מדרג דומה מאוד נרשם גם בממוצע המדינות, אף כי שיעורי הדיווח בישראל גבוהים יותר בכ-20%.

מרבית הפרקטיקות לקידום התפתחות רגשית צוינו על ידי 80% עד כ-85% מחברות צוות הגן בישראל, ובהן עידוד הילדים לדבר על דברים שמשמחים אותם, שיח על רגשות עם הילדים וחייבוק הילדים. לעומת זאת, שיעור נמוך במעט, כ-73% מהן, ציינו שעידוד ילדים לדבר על דברים שמעציבים אותם היא פרקטיקה אופיינית לצוות הגן במידה רבה. מדרג דומה מאוד נרשם גם בממוצע המדינות, אף כי שיעורי הדיווח בישראל גבוהים יותר בכ-10% עד כ-15%.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הבולטות בכל מדינה לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 12): הראשונה היא עידוד ילדים לעזור זה לזה – פרקטיקה זו נמנתה עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות בכל המדינות מלבד יפן. ב-6 מדינות פרקטיקה זו דורגה בפסגת המדרג. פרקטיקות בולטות נוספות הן 'עידוד שיתוף בין הילדים', 'עידוד ילדים שמנחמים זה את זה', ו'שיח עם ילדים על רגשות'. אלה נמנו עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות ב-3 עד 4 מדינות (מהן רק שתי הראשונות צוינו גם בישראל). מרבית הפרקטיקות המאפיינות את המדינות השונות משתייכות לקבוצת הפרקטיקות המכוונות לעידוד התנהגות חברתית.

תרשים 5: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה

צ'ילה	טורקיה	ישראל	נורבגיה	איסלנד	גרמניה	קוריאה	יפן
1	1	1	1	1	1	3	
2	2	2	3				
		3	2	2	2		
					3	2	2
				3		1	
3	3						
							1
							3

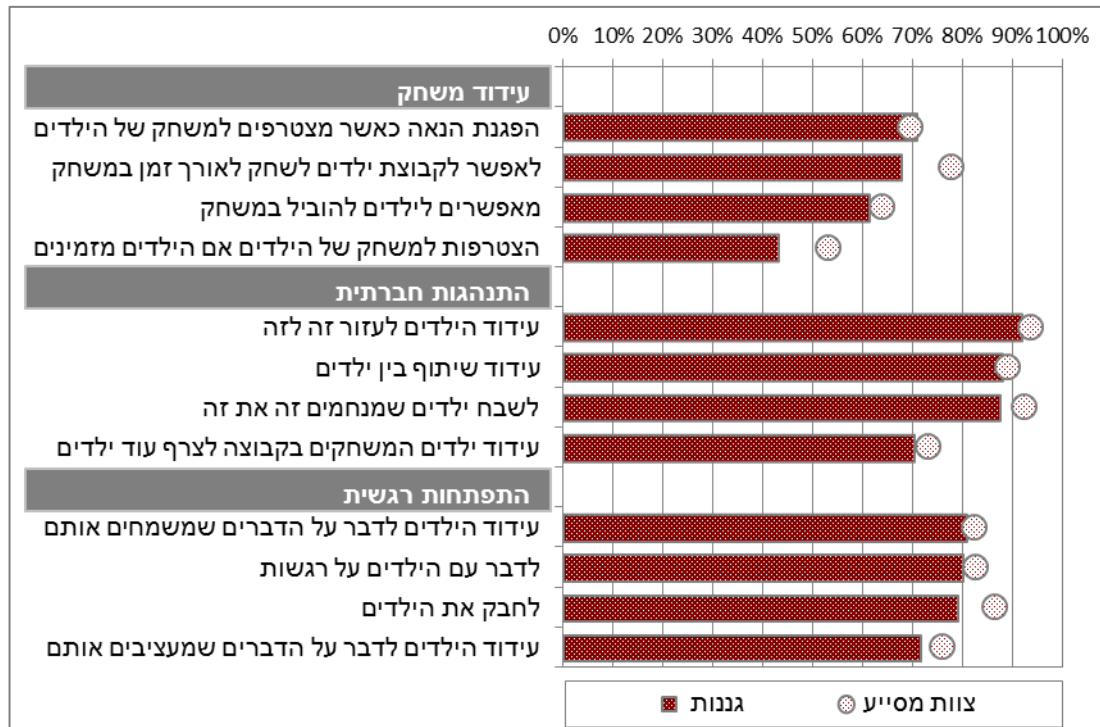
הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שאותן צוות הגן תפס כמאפיינות במידה רבה את אנשי הצוות בגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות המאפיינות במידה רבה את צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.2.

בישראל, שיעורן של חברות הצוות המסייע המעידות כי פרקטיקות אלו מאפיינות את צוות הגן במידה רבה דומים על פי רוב לשיעורי הגננות המעידות על כך, ורק במיעוט המקריהם גבוהים מהם (תרשים 13). כך, פערים של כ-10% נרשמו רק בחלק מהפרקטיקות לקידום משחק ('יצירת תנאים המאפשרים לקבוצת ילדים להמשיך לשחק לאורך זמן במשחק שיזמו' וכן 'הצטרפות למשחק של הילדים, אם אלו מזמינים אותם'). בעבור כל שאר הפרקטיקות נרשמו שיעורים דומים בתפיסות הגננות ובתפיסות הצוות המסייע.

ככלל, מדרגי הפרקטיקות, שנקבעו על פי שיעור הגננות ועל פי שיעור חברות הצוות המסייע שצינו כי הן מאפיינות במידה רבה את צוות הגן, דומים אלו לאלו, אף כי במדרגי חברות הצוות המסייע ישנן פרקטיקות שמיקומן גבוה יחסית בהשוואה למיקומן על פי מדרגי הגננות:

כך בעיקר, הפרקטיקה 'לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום משחק, והפרקטיקה 'לחבק את הילדים' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום ההתפתחות הרגשית.

תרשים 6: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לאלו שבגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע, בעיקר בעבור הפרקטיקות לקידום משחק, ואילו בעבור הפרקטיקות לקידום התנהגות חברתית או התפתחות רגשית התפיסות דומות בשני מגזרי השפה. גם המדרגים הפנימיים של הדיווחים על הפרקטיקות דומים יחסית בין מגזרי השפה, אף כי נמצאו מספר הבדלים: הפרקטיקה 'יצירת תנאים המאפשרים לקבוצת ילדים להמשיך לשחק לאורך זמן במשחק שיזמו' מדורגת גבוה יותר מהפרקטיקות לקידום משחק במגזר דוברי הערבית. רק במגזר דוברי העברית הפרקטיקה 'עידוד ילדים המשחקים בקבוצות קטנות לצרף אליהם ילדים נוספים' מצוינת בשיעורים נמוכים משמעותית יחסית לשאר הפרקטיקות להתנהגות חברתית. נוסף על כך, הפרקטיקה 'לדבר עם ילדים על רגשות' מדורגת נמוך יותר יחסית לשאר הפרקטיקות לקידום התפתחות רגשית במגזר דוברי הערבית (לוח 13) – וזו למעשה הפרקטיקה היחידה שעליה דיווחו בשיעורים גבוהים (הרבה) יותר במגזר דוברי העברית, הן גננות והן סייעות.

לוח 2: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, בישראל ולפי מגזר שפה

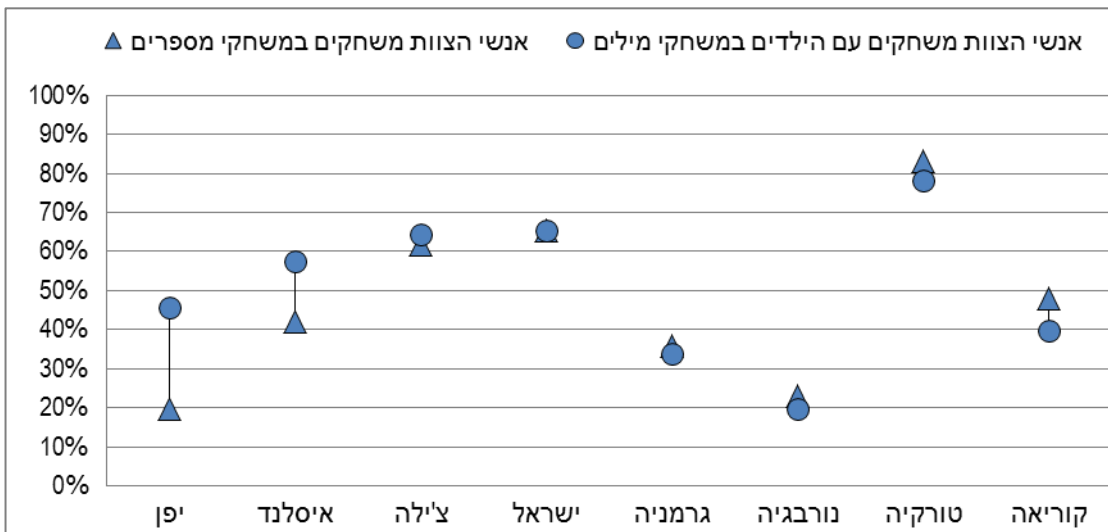
דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
			עידוד משחק	גננות
74%	70%	71%	הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים	
84%	63%	68%	לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק	
77%	57%	61%	מאפשרים לילדים להוביל במשחק	
58%	39%	43%	הצטרפות למשחק של הילדים אם הילדים מזמינים	
			התנהגות חברתית	
95%	91%	92%	עידוד הילדים לעזור זה לזה	
95%	86%	88%	עידוד שיתוף בין ילדים	
90%	87%	87%	לשבח ילדים שמנחמים זה את זה	
89%	65%	70%	עידוד ילדים המשחקים בקבוצה לצרף עוד ילדים	
			התפתחות רגשית	
84%	80%	81%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם	
66%	84%	80%	לדבר עם הילדים על רגשות	
85%	78%	79%	לחבק את הילדים	
78%	70%	72%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם	
			עידוד משחק	צוות מסייע
76%	67%	69%	הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים	
92%	74%	78%	לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק	
77%	60%	64%	מאפשרים לילדים להוביל במשחק	
78%	46%	53%	הצטרפות למשחק של הילדים אם הילדים מזמינים	
			התנהגות חברתית	
96%	93%	93%	עידוד הילדים לעזור זה לזה	
92%	88%	89%	עידוד שיתוף בין ילדים	
96%	92%	92%	לשבח ילדים שמנחמים זה את זה	
90%	68%	73%	עידוד ילדים המשחקים בקבוצה לצרף עוד ילדים	
			התפתחות רגשית	
83%	82%	82%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם	
70%	86%	83%	לדבר עם הילדים על רגשות	
93%	84%	86%	לחבק את הילדים	
82%	74%	76%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם	

ג. מבט משווה על פרקטיקות פרטניות לקידום הלמידה, ההתפתחות ורווחת הילדים

עד כה, עסק הפרק בקבוצות של פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי ובממד החברתי-רגשי. בכל מדינה הוצגה תמונה כללית מבחינת מדרג פרקטיקות בכל אחד מהממדים. היבט חשוב שיש לתת עליו את הדעת הוא הכיוון והגודל של ההבדלים בכל מדינה ביחס למידת היישום של פרקטיקות שונות, בין אם מאותו ממד ובין אם מממדים שונים. הסתכלות על פערים מאפשרת לצמצם הטיות חברתיות ותרבותיות. לשם כך, נבחן תחילה ברמה של כל מדינה ומדינה את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקות פרטניות נבחרות בממד הקוגניטיבי. באופן דומה נבחן ברמה של כל מדינה ומדינה את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקות פרטניות נבחרות בממד החברתי-רגשי. לבסוף נבחן את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקה פרטנית נבחרת בממד הקוגניטיבי לעומת פרקטיקה פרטנית נבחרת בממד החברתי-רגשי.

פער בין פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי: נבחרו שתי פרקטיקות, האחת לקידום אוריינות שפתית והשנייה לקידום אוריינות מתמטית, אשר לשתייהן מאפיין דומה – 'השתתפות צוות הגן במשחק עם ילדי הגן', ו-'משחקי מילים ומשחקי מספרים', בהתאמה. נתוני המחקר העלו כי ביחס לפרקטיקות אלו ניתן לזהות 3 מקבצים של מדינות (תרשים 14): בישראל – וכך גם בצ'ילה, בגרמניה, בנורבגיה ובטורקיה – שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום אוריינות שפתית מאפיינת את הגן במידה רבה דומה¹ לשיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה לקידום אוריינות מתמטית מאפיינת את הגן. לעומת זאת, ביפן ובאיסלנד שיעורים גבוהים יותר של צוותי הגן מדווחים כי הפרקטיקה לקידום אוריינות שפתית מאפיינת את הגנים (פערים של 26%-15%, בהתאמה), ואילו בקוריאה התמונה הפוכה, שכן לתפיסת צוות הגן בה הפרקטיקה לקידום אוריינות מתמטית מאפיינת יותר את הגנים (פער של 8%).

תרשים 7: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

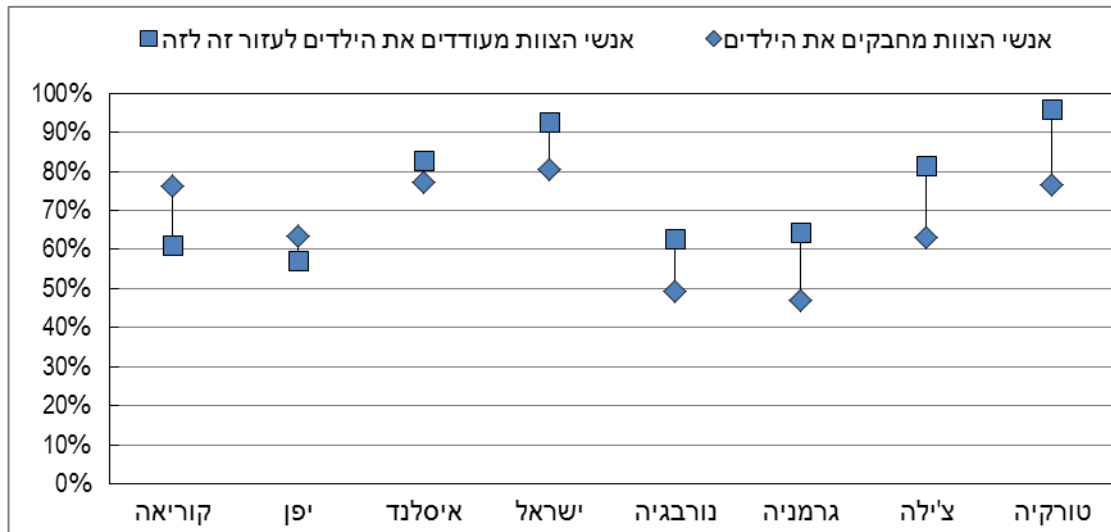

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

פער בין פרקטיקות פרטניות בממד החברתי-רגשי: נבחרו שתי פרקטיקות: האחת לקידום התנהגות חברתית והשנייה לקידום התפתחות רגשית, ולשתייהן מאפיין דומה – קירוב לבבות ותמיכה שאיננה מילולית בהכרח. הפרקטיקות שנבחרו הן 'עידוד הילדים לעזור זה לזה' וכן 'חיבוק הילדים'. נתוני המחקר העלו כי ביחס לפרקטיקות אלו ניתן לזהות 3 מקבצים של מדינות (תרשים 15): באיסלנד וביפן שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגן במידה רבה דומה לשיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התפתחות רגשית מאפיינת את הגן. לעומת זאת, במרבית המדינות, ובהן ישראל (לצד נורבגיה, גרמניה, צ'ילה וטורקיה), שיעורים גבוהים יותר של חברות צוותי הגן מדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגנים (פערים של 12% עד 20%), ואילו בקוריאה התמונה הפוכה, שכן הפרקטיקה לקידום התפתחות רגשית מאפיינת יותר את הגנים, לתפיסת חברות צוות הגן (פער של 15%).

¹ בכלל העיבודים בתת-פרק זה פערים של עד כ-5% נחשבים כלא משמעותיים.

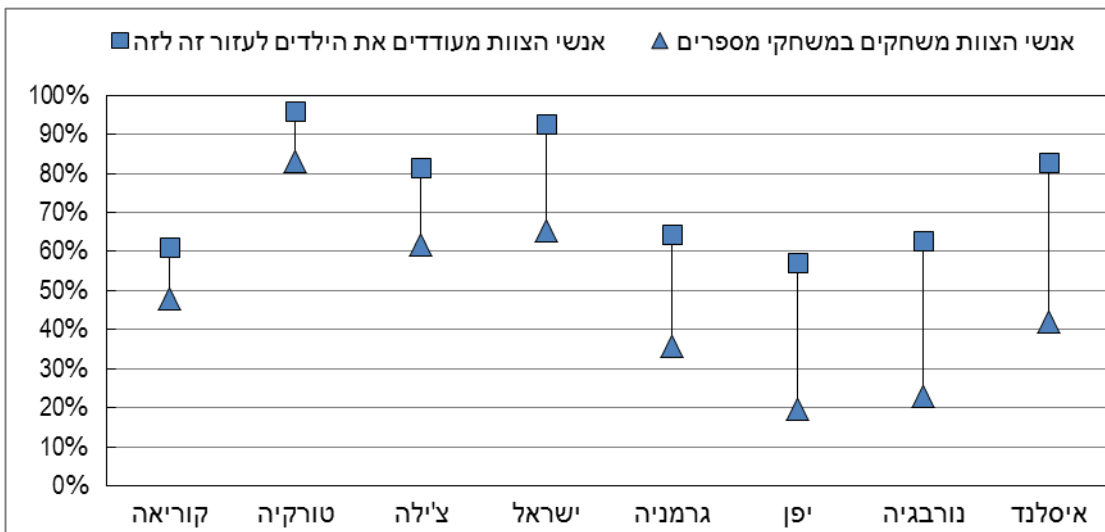
תרשים 8: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

פער בין פרקטיקה פרטניות בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי: בין הפרקטיקות שתוארו מעלה נבחרו שתי פרקטיקות: האחת קשורה בממד הקוגניטיבי לקידום אוריינות מתמטית (אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים) והשנייה – בממד החברתי-רגשי לקידום התנהגות חברתית ('אנשי הצוות מעודדים את הילדים לעזור זה לזה'). בכל המדינות נמצאה תמונה דומה (תרשים 16): שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגן במידה רבה גבוה משיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה אוריינות מתמטית מאפיינת את הגן. אולם נמצאו הבדלים בין המדינות בגודל הפערים בין הפרקטיקות הללו: בקוריאה ובטורקיה הפערים קטנים יחסית (כ-13%), ואילו בנורבגיה, אוסטריה ויפן הם גדולים יחסית (כ-40%). בישראל הפער עומד על 27%, בדומה לגרמניה. ממצאים אלו מדגישים מגמה נרחבת בכל המדינות שהשתתפו במחקר, ולפיה מושם דגש רב יותר על פרקטיקות פרטניות הקשורות בממד החברתי-רגשי לעומת אלו הקשורות בממד הקוגניטיבי.

תרשים 9: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

ד. זרקור על שימוש בפרקטיקות במצבי עבודה יום-יומיים

כדי ללמוד עוד על יחסי הגומלין והקשרים בין צוות הגן ובין הילדים, נכללו בשאלון שאלות על אודות השימוש בפרקטיקות במצבי עבודה יום-יומיים. לנשאלות הוצג תרחיש ממשי השכיח בגנים, והן נתבקשו לציין עד כמה סביר שינקטו בכל אחת ממגוון דרכי התמודדות אפשריות, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "בהחלט אעשה זאת", "סביר להניח שאעשה זאת", "סביר להניח שלא אעשה זאת", ו-"בהחלט לא אעשה זאת". להלן שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן שצינו כי ינקטו בהחלט או סביר שיינקטו בדרך פעולה נתונה (להלן בסבירות גבוהה).

תיאור התרחיש הבוחן שימוש בפרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית: "נניח ששני ילדים בני שלוש משחקים בקוביות, כל אחד לבדו. ילד א' לוקח את כל הקוביות ובונה דברים. ילד ב' ביישן, נראה מעט עצוב ומתקשה בבנייה. מה תעשי?"

בישראל, 97% מחברות צוות הגן ציינו כי בסבירות גבוהה יעודדו את ילד א' לשתף את ילד ב' במשחק או יעודדו אותם לבנות משהו יחד, ו-93% ציינו כי ישוחחו עם ילד א' כדי לעורר את מודעותו לרגשות של ילד ב' (תרשים 17). שיעורי הדיווח על פרקטיקות אלו גבוהים אך במקצת (ב-5% ועד כ-10%) מממוצע המדינות שהשתתפו במחקר. על הפרקטיקות הללו דיווחו הגננות וחברות הצוות המסייע בצורה דומה, ולא נמצאו הבדלים בין מגזרי השפה (נתונים לא מוצגים).

תרשים 10: פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

שלוש הפרקטיקות הללו לעידוד התנהגות חברתית נמנו עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בכל המדינות, פרט ליפן (תרשים 18).

תרשים 11: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה

יפן	ישראל	גרמניה	טורקיה	איסלנד	צ'ילה	נורבגיה	קוריאה	
2	2	2	2	1	1	1	1	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'
	1	1	1	2	2	2	3	אעודד אותם לבנות משהו יחד
1	3	3	3	3	3	3	2	אשוחח עם ילד א' ואנסה לעזור את מודעותו לרגשות של ילד ב'
3								אעזור לילד ב' בבנייה

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שצוות הגן דיווח כי ינקטו בהן בסבירות גבוהה, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שצוות הגן במדינה ינקט בהן בסבירות גבוהה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

בישראל ובמרבית המדינות שהשתתפו במחקר קיימת הסכמה גורפת כי פרקטיקות המתמקדות בילד אחד בלבד, קרי עזרה לילד ב' בבנייה (60% בישראל, 70% בממוצע המדינות) – הפרקטיקה היחידה שמאפיינת פחות גנים בישראל מאשר בממוצע המדינות) או חלוקת הקוביות לשתי ערימות שוות (51% בישראל, בדומה ל-47% בממוצע המדינות) אינן מועדפות לשם יישוב המצב (תרשים 17). הפרקטיקה הראשונה מבין השתיים, עזרה לילד ב' בבנייה, נמנתה עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר (תרשים 18). ועדיין, חשוב לציין כי אף ששתי פרקטיקות אלו אינן נמנות עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בצ'ילה ובטורקיה, הרי שכ-70% עד כ-75% מחברות צוות הגן במדינות אלו דיווחו כי יבצעו את הפרקטיקות הללו בסבירות גבוהה.

בקשר לשתי הפרקטיקות הללו, המתמקדות בילד אחד בלבד, מעניין לציין כי בישראל שיעורי הדיווח על עזרה לילד ב' בבנייה גבוהים בכ-20% משיעורי הדיווח על חלוקת הקוביות לשתי ערימות שוות בקרב גננות משני מגזרי השפה, ואילו בקרב חברות הצוות המסייע שיעורי הדיווח על שתי הפרקטיקות דומים יחסית (בעיקר בגנים דוברי העברית) (לוח 14). שיעורי הדיווח עבור שאר הפרקטיקות דומים בין מגזרי השפה, וכן בין הגננות וחברות הצוות המסייע (כ-95% ומעלה).

לוח 3: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית בהן ינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
99%	97%	98%	אעודד אותם לבנות משהו יחד	גננות
99%	95%	96%	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'	
96%	94%	95%	אשוחח עם ילד א' על רגשותיו של ילד ב'	
68%	49%	53%	אעזור לילד ב' בבנייה	
47%	29%	33%	אחלק את הקוביות לשתי ערמות שוות	
96%	97%	97%	אעודד אותם לבנות משהו יחד	צוות מסייע
95%	97%	97%	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'	
94%	93%	93%	אשוחח עם ילד א' על רגשותיו של ילד ב'	
81%	61%	65%	אעזור לילד ב' בבנייה	
75%	61%	64%	אחלק את הקוביות לשתי ערמות שוות	

תיאור התרחיש הבוחן שימוש בפרקטיקות לעידוד משחק: "נניח שחמישה ילדים בני שלוש משחקים בצעצועים שונים לפי בחירתם. במצב אידיאלי, שבו את יכולה לבחור מה לעשות בזמן הזה, מה תעשי?"

בישראל, ציינו כ-75% עד כ-85% מחברות צוות הגן כי ינקטו בכל אחת מן הפרקטיקות השונות בסבירות גבוהה (תרשים 19). הבחירה בסבירות גבוהה במגוון פרקטיקות משלימות היא מנת חלקן של חברות צוות הגן במדינות רבות, והיא ביטוי לכך שלא ניתן לזהות הסכמה גורפת בין המדינות בדבר הפרקטיקות המועדפות (תרשים 20). בסקירת הפרקטיקות לעידוד משחק שנמנו עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בכל המדינות, ניתן לראות כי הפרקטיקה 'תרומה למשחק באמצעות הצגת רעיונות חדשים' צוינה ככולן (בכל 8 המדינות), ובמרביתן ציינו את הפרקטיקה 'שאיילת שאלות או מתן הסברים' (ב-6 מדינות) או את הפרקטיקה לפיה יניחו לילדים לשחק לבדם ויתערבו רק אם יתבקשו (ב-5 מדינות), או 'משחק עם הילדים ולאפשר להם להוביל' (ב-4 מדינות). לעומת זאת, עידוד הילדים לשחק יחד מבלי להצטרף אליהם היא פרקטיקה שנמנית עם שלוש הפרקטיקות המובילות רק במדינה אחת, גרמניה – 56% מחברות צוות הגן שם ציינו כי בסבירות גבוהה ינקטו בפרקטיקה זו – אך חשוב לציין כי בכל שאר המדינות שיעורי הדיווח על כך היו דומים ולרוב אף גבוהים יותר (כ-60% עד כ-85%, למעט 45% בנורבגיה).

תרשים 12: פרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.6.

תרשים 13: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה

נורבגיה	קוריאה	גרמניה	צ'ילה	ישראל	טורקיה	איסלנד	יפן
1	1	2	2	2	3	3	3
3			1	1	1	2	2
	3	1		3	2	1	
2	2		3				1
		3					

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מ-3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שצוות הגן דיווח כי ינקטו בהן בסבירות גבוהה, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שצוות הגן במדינה ינקוט בהן בסבירות גבוהה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל פונט מודגש.

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

מעניין לציין כי הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע בישראל נמצאו פערים גדולים במיוחד בין מגזרי השפה בעיקר בנוגע לפרקטיקה 'אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק', כך ששיעורי הדיווח על הפרקטיקה גבוהים יותר בכ-25% במגזר דוברי הערבית ביחס למגזר דוברי העברית (לוח 15). בשאר הפרקטיקות הפערים בין מגזרי השפה היו קטנים יותר ועמדו לרוב על כ-5% עד כ-10%. כמו כן, בגנים דוברי העברית בעיקר, חברות הצוות המסייע נטות לדווח יותר מאשר הגננות כי בסבירות גבוהה ינקטו בפרקטיקות שמניחות לילדים לשחק לבדם או שמעודדות אותם לשחק יחד במקום להצטרף למשחק עימם, וכן במתן ההובלה במשחק לילדים אם הן מצטרפות למשחק שלהם.

לוח 4: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד משחק בהן ינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה

גננות	צוות מסייע	כלל ישראל	דוברי ערבית	דוברי עברית
אתרם למשחק באמצעות שאלות/מתן הסברים	89%	84%	83%	89%
אתרם למשחק באמצעות הצגת רעיונות/חומרים חדשים	92%	82%	80%	92%
אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב אם הם יבקשו ממני	84%	78%	76%	84%
אעודד את הילדים לשחק יחד במקום להצטרף למשחקם	77%	73%	72%	77%
אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק	87%	65%	60%	87%
אתרם למשחק באמצעות שאלות/מתן הסברים	95%	86%	84%	95%
אתרם למשחק באמצעות הצגת רעיונות/חומרים חדשים	93%	86%	84%	93%
אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב אם הם יבקשו ממני	84%	85%	85%	84%
אעודד את הילדים לשחק יחד במקום להצטרף למשחקם	85%	84%	83%	85%
אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק	92%	77%	73%	92%

5.3. פרקטיקות הנוגעות לקבוצות של ילדים

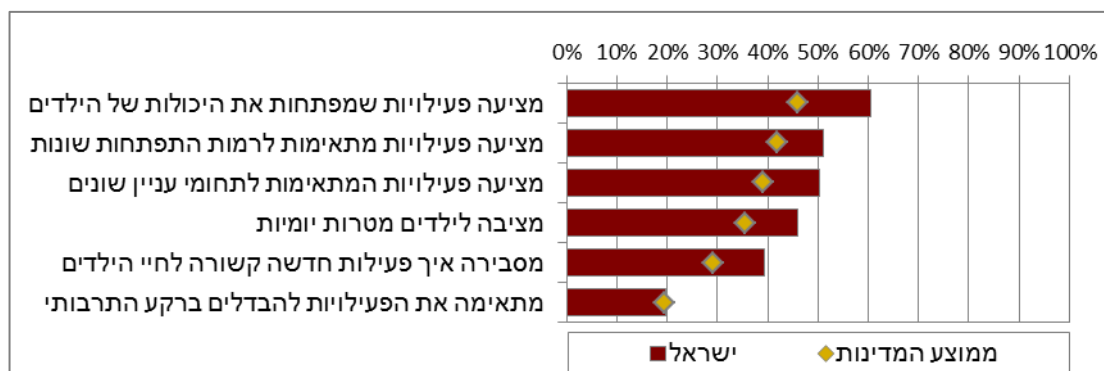
חברות צוות הגן נשאלו על התדירות שבה הן משתמשות בפרקטיקות המופעלות בקרב קבוצות של ילדים במהלך עבודתן בגן, ועל המידה שבה פרקטיקות אלה נוגעות לתפקוד ילדים בקבוצה או להשלכות של התנהגות הילד על שאר הילדים בקבוצה, וזאת על פני סולם

בן 4 דרגות: "אף פעם או כמעט אף פעם", "מידי פעם", "לעיתים קרובות", ו-"תמיד או כמעט תמיד". להלן שיעורי המדווחות על שימוש בפרקטיקות "תמיד או כמעט תמיד" (להלן "תדירות גבוהה"). מכלל הפרקטיקות המופעלות בקרב קבוצות של ילדים, נראה כי הפרקטיקות המופעלות באופן תדיר על ידי שיעורים גבוהים של חברות צוות גן הן בעיקר אלו המעניקות תמיכה התנהגותית, ואילו חלק מהפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות מופעלות תדיר על ידי שיעורים נמוכים יחסית של חברות צוות הגן. התמונה המסתמנת בישראל דומה לזו המשתקפת בממוצע המדינות.

א. פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

המדרג בישראל של פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, לפי שיעור חברות צוות הגן שדיווחו על יישומן בקרב קבוצות ילדים בתדירות גבוהה דומה למדרג בממוצע המדינות. שיעורי הדיווח בישראל גבוהים על פי רוב בכ-10% עד 15%, פרט לדמיון בשיעורי הדיווח על התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי (תרשים 21). בישראל כמעט שני שלישים מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן מציעות פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים (61%), וכמחצית דיווחו שהן מציעות פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים (51%) ולתחומי העניין השונים שלהם (50%). לעומת זאת, מעט יותר משליש מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן מסבירות לילדים איך פעילות חדשה קשורה לחייהם (39%), ורק כחמישית מהן מתאימות את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים (20%). תמונה זו משקפת פער בין מידת ההתאמה של פעילויות לרמה ההתפתחותית של הילדים, ליכולות שלהם ולתחומי העניין שלהם ובין ההתאמה להבדלים ברקע התרבותי, פער שניכר בישראל אף יותר מאשר בממוצע המדינות. נוכח המגוון התרבותי הרחב בישראל,² ייתכן שפער זה משקף קושי של צוות הגן, וצורך מוגבר בהכנה ובפיתוח מקצועי בהיבט זה.

תרשים 14: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח על שימוש בתדירות "תמיד או כמעט תמיד" בקרב חברות צוות הגן בישראל.
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.3.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות המיושמות בתדירות גבוהה בכל מדינה, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 22): ב-5 מדינות ובכללן ישראל

² ישראל מתאפיינת במגוון תרבותי רחב – מעצם היותה מדינה קולטת עלייה המאגדת בתוכה לאומים, עדות, דתות ותרבויות שונות – אך ברור שבגן נתון המגוון התרבותי מצומצם יותר.

הפרקטיקה שדורגה בראש המדרג היא 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים', שחסרה למעשה מרכיב של התאמה אישית לצורכי הילדים. בכל המדינות (למעט טורקיה) הצעת פעילויות שונות המתאימות לתחומי העניין השונים של הילדים ולרמות ההתפתחות השונות שלהם הן בין שלוש הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה. ב-6 מדינות הפרקטיקה 'הצעת פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים' הייתה השנייה במדרג, ואילו ב-4 מדינות עם שלוש הפרקטיקות השכיחות נמנתה גם הפרקטיקה 'הצבת מטרות יומיות לילדים'.

תרשים 15: צמרת מדרג הפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה

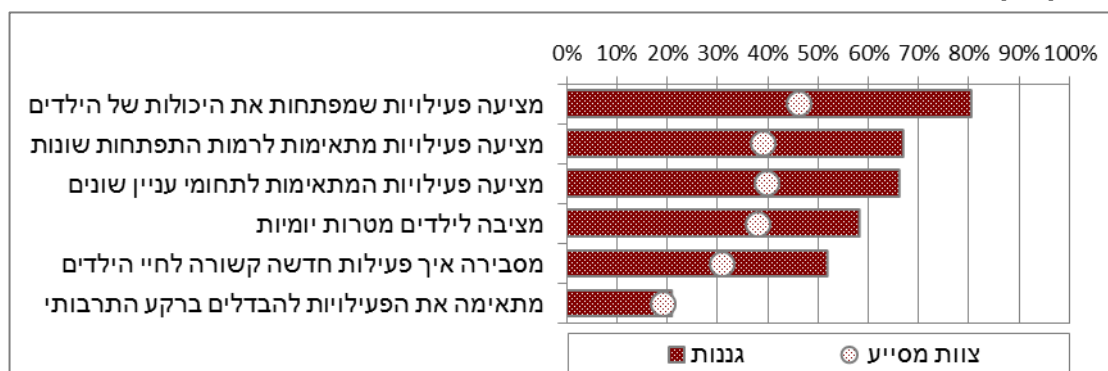
קוריה	יפן	נורבגיה	ישראל	איסלנד	גרמניה	צ'ילה	טורקיה	
אני מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים		3	1	1	1	1	1	
אני מציעה פעילויות שונות המתאימות לתחומי העניין השונים של הילדים	1	1	3	3	3	3		
אני מציעה פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים	2	2	2	2	2			
אני מציבה לילדים מטרות יומיות	3	3				2	2	
אני מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים							3	

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שנעשה בהן שימוש בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.4.

בישראל, שיעורי הגננות המדווחות כי הן מיישמות פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה גבוהים על פי רוב בכ-20% עד כ-35% משיעורי חברות הצוות המסייע המדווחות על כך (תרשים 23). ניתן לשייך זאת לכך שעיקר העבודה הפדגוגית עם הילדים, ובעיקר זו המתנהלת בקבוצות, היא באחריות הגננת. יוצאת דופן היא הפרקטיקה הנוגעת להתאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי, שמושמת בתדירות גבוהה על ידי שיעורים דומים, ונמוכים, של גננות וחברות צוות מסייע. נוסף על כך, מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה בקרב גננות דומה למדרג בקרב חברות הצוות המסייע.

תרשים 16: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

בחינת מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה (מבלי להתייחס לפרקטיקה 'התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים' המדווחות בשיעורים נמוכים משמעותית משאר הפרקטיקות) מגלה הבדלים בין מגזרי השפה (לוח 16). בקרב הגננות: במגזר דוברי העברית שיעורי הדיווח על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (51% עד 63%), למעט הפרקטיקה 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים', המדווחת בשיעור גבוה יותר (81%). במגזר דוברי הערבית ניכרים שיעורי דיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (73% עד 81%), למעט הפרקטיקה הכרוכה בהסבר לילדים לגבי הקשר בין הפעילות ובין חיי היום-יום שלהם, המדווחת בשיעור נמוך יותר (54%). בקרב חברות הצוות המסייע: במגזר דוברי העברית, ניכרים שיעורי הדיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (כ-35%), למעט הפרקטיקה הקשורה בהצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים, שמדווחת בשיעור מעט גבוה יותר (46%) וההסבר לילדים לגבי הקשר בין הפעילות ובין חיי היום-יום של הילדים, המדווחת בשיעור מעט נמוך יותר (26%), ואילו במגזר דוברי הערבית ניכר כי שיעורי הדיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (כ-45%), למעט ההתאמה לתחומי העניין של הילדים, פרקטיקה המדווחת בשיעור מעט גבוה יותר (55%) והצבת מטרות יומיות לילדים, המדווחת בשיעור נמוך במעט (40%).

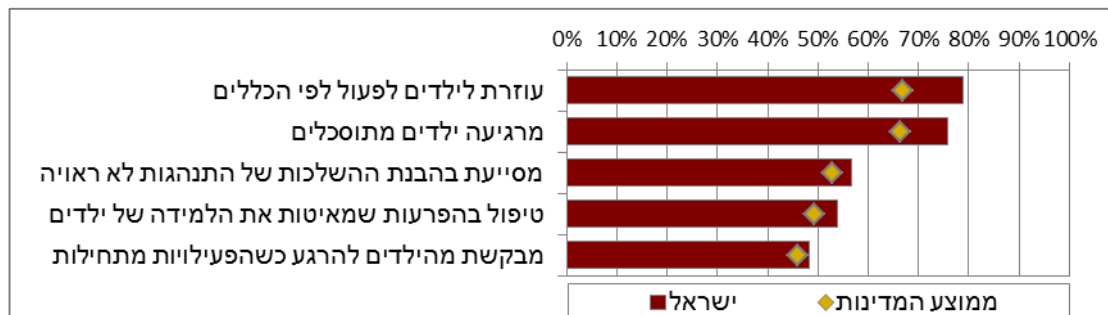
לוח 5: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
77%	81%	80%	מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים	גננות
81%	63%	67%	מציעה פעילויות מתאימות לרמות התפתחות שונות	
79%	63%	66%	מציעה פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים	
73%	54%	58%	מציבה לילדים מטרות יומיות	
54%	51%	52%	מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים	
34%	17%	21%	מתאימה את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי	צוות מסייע
47%	46%	46%	מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים	
48%	37%	39%	מציעה פעילויות מתאימות לרמות התפתחות שונות	
55%	35%	40%	מציעה פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים	
40%	38%	38%	מציבה לילדים מטרות יומיות	
47%	26%	31%	מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים	
33%	15%	19%	מתאימה את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי	

ב. פרקטיקות לתמיכה התנהגותית

ככלל, המדרג בישראל של פרקטיקות לתמיכה התנהגותית, על פי שיעור חברות צוות הגן שדיווחו על יישומן בתדירות גבוהה, דומה למדרג בממוצע המדינות (תרשים 24). בישראל כשלושה רבעים מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן עוזרות לילדים לפעול לפי הכללים (79%) ומרגיעות ילדים מתוסכלים (76%). אמנם גם בממוצע המדינות פרקטיקות אלו זכו לשיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ-66%), אך הללו נמוכים מאשר בישראל. על שימוש בתדירות גבוהה בשאר הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית דיווחו כמחצית מחברות צוות הגן בישראל (כ-50% עד כ-55%), וזאת בדומה לממוצע המדינות.

תרשים 17: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח על שימוש בתדירות "תמיד או כמעט תמיד" בקרב חברות צוות הגן בישראל.
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.3.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית המיושמות בתדירות גבוהה בכל מדינה ניתן לזהות שתי פרקטיקות בולטות (תרשים 25): בכל המדינות הפרקטיקות שדורגו בראש המדרג הן הרגעת ילדים מתוסכלים ועזרה לילדים לפעול לפי הכללים. כל אחת משאר הפרקטיקות דורגה במקום השלישי במדרג של 2 עד 3 מדינות, דבר שמחד גיסא מעיד על השונות בין המדינות ומאידך גיסא משקף כי אין הבדלים ניכרים בתדירות השימוש בפרקטיקות אלו בכל מדינה. מדרג הפרקטיקות בישראל דומה לזה שבקוריאה ובטורקיה.

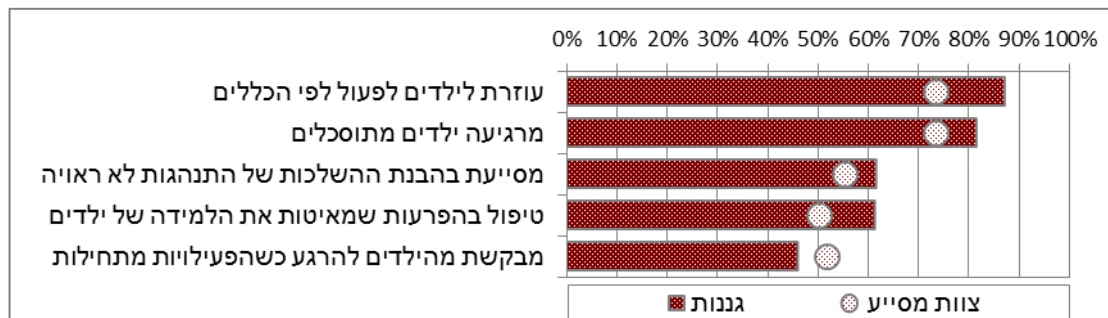
תרשים 18: צמרת מדרג הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה

יפן	צ'ילה	טורקיה	קוריאה	ישראל	איסלנד	גרמניה	נורבגיה	
1	1	2	2	2	1	1	1	מרגיעה ילדים מתוסכלים
2	2	1	1	1	2	2	2	עוזרת לילדים לפעול לפי הכללים
					3	3	3	מטפלת בהתנהגות מפריעה של ילדים שמאיטה את הלמידה של ילדים האחרים
		3	3	3				עוזרת לילדים להבין מה יהיו ההשלכות אם הם לא יתנהגו לפי הכללים
3	3							כשהפעילויות מתחילות, אני מבקשת מהילדים להירגע

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שנעשה בהן שימוש בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.3.

בישראל, שיעורי הגננות המדווחות כי הן מקיימות את הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה על פי רוב גבוהים אך במעט משיעורי חברות הצוות המסייע המדווחות על כך (תרשים 26). ניתן להסביר זאת בכך שהאחריות למתן תמיכה התנהגותית משותפת לגננות ולחברות הצוות המסייע, כלומר איננה נחלתן בלעדית של מי מהן. נוסף על כך, מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה בקרב גננות דומה למדרג זה בקרב חברות הצוות המסייע.

תרשים 19: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, בחינת מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה מגלה הבדלים בין מגזרי השפה רק בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 17). למעשה במגזר דוברי העברית מדרג הפרקטיקות בקרב חברות הצוות המסייע דומה בעיקרו למדרג בכלל ישראל, ואילו במגזר דוברי הערבית כל הפרקטיקות דווחו בשיעורים דומים יחסית (כ-65% עד כ-75%). בקרב גננות, לעומת זאת, מדרג הפרקטיקות דומה בשני מגזרי השפה.

בעבור שלוש הפרקטיקות בתחתית מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה – ככל שהפרקטיקה ממוקמת נמוך יותר במדרג, בין אם מדרג הגננות ובין אם מדרג הסייעות, כך גדול יותר הפער בין מגזרי השפה על שימוש בה בתדירות גבוהה, כלומר שיעורי הדיווח גבוהים הרבה יותר (בכ-10% ועד כ-25%) במגזר דוברי הערבית.

לוח 6: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
92%	86%	87%	עוזרת לילדים לפעול לפי הכללים	גננות
84%	81%	81%	מרגיעה ילדים מתוסכלים	
72%	59%	61%	מסייעת בהבנת ההשלכות של התנהגות לא ראויה	
74%	58%	61%	טיפול בהפרעות שמאטות את הלמידה של ילדים	
63%	41%	46%	מבקשת מהילדים להירגע כשהפעילויות מתחילות	
72%	74%	74%	עוזרת לילדים לפעול לפי הכללים	צוות מסייע
77%	73%	74%	מרגיעה ילדים מתוסכלים	
63%	53%	55%	מסייעת בהבנת ההשלכות של התנהגות לא ראויה	
66%	46%	50%	טיפול בהפרעות שמאטות את הלמידה של ילדים	
70%	47%	52%	מבקשת מהילדים להירגע כשהפעילויות מתחילות	

התמונה העולה ממכלול הממצאים עד כה מעידה כי לתפיסת חברות צוות הגן, פרקטיקות אלו מאפיינות את הגנים שבהם הן עובדות, והן חלק מרפרטואר דרכי העבודה שהן מיישמות תדיר בגן, אף שחלקן של הפרקטיקות מיושמות בתדירות רבה מזו של פרקטיקות אחרות. ייתכן, ואף סביר, כי החוויה הסובייקטיבית והתפיסה של חברות צוות הגן שונה מזו של הילדים בגנים. זאת ועוד, חברות צוות גן שונות מפעילות במידה שונה פרקטיקות שונות, ואף אותה חברת צוות יכולה להשתמש במידה שונה באותה הפרקטיקה בתרחישים שונים.

5.4. מעורבות הורים

לגורמים שונים תפקיד מרכזי בהתפתחות הילד וברווחתו, ובהם, לצד הגן, ההורים והמשפחה כמובן. התקשורת עם ההורים והמעורבות שלהם בנעשה בגן הילדים מתרחשת לרוב בשני ערוצים מרכזיים: הראשון הוא באמצעות הגברת המודעות של ההורים למגוון הפעילויות המתרחשות בגן ולחשיבותן וגיוס התמיכה שלהם בפעילויות אלה; השני הוא מתן סיוע ישיר של צוות הגן להורים בנוגע ליחסיהם עם הילדים, כדי למצות את ההזדמנויות להתפתחות וללמידה מיטביים. מנעד הפרקטיקות הנוגעות לקשר עם הורים, אם כן, נע בין תקשורת פורמלית עם ההורים (בימי הורים לדוגמה), דרך מתן דיווחים של צוות הגן להורים על פעילויות בגן באופן כללי ועל תפקוד הילדים בפעילויות אלו, כולל התייחסות לממדי ההתפתחות והרווחה של הילדים ועד עידוד ההורים לבצע פעילויות, משחקים ותהליכי למידה עם הילדים בבית.

א. מדיניות ותכניות לימודים

מערכות החינוך בכל מדינה אוחזות בכלים שעשויים להשפיע על המידה שבה צוותי הגנים משתמשים בפרקטיקות חינוכיות שונות, ובפרט אלו שנועדו לאפשר תהליכים איכותיים בגן למען קידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים. כלי נפוץ הוא הנחיות או מסגרות של תכניות לימודים³ שבהן מעוגן הצורך בשימוש בפרקטיקות הנתפסות כאיכותיות, תוך עידוד השימוש בהן, מתן הדרכה וכלים בדבר שימוש מושכל ונרחב בהן, וקישור מפורש בין יישום מיטבי של פרקטיקות אלו ובין היבטים מרכזיים בהתפתחות הילד ובתהליכי למידה. הרשויות המוסמכות בכל מדינה שהשתתפה במחקר דיווחו על המטרות המוצהרות של תכניות הלימודים (לוח 2). בתכנית הלימודים בישראל ישנה התייחסות מפורשת ל-7 מבין 9 המטרות המוצהרות שעליהן נשאלו המדינות. מבין המטרות המוצהרות בתכנית הלימודים בישראל אפשר לציין כאלו שנפוצות גם במדינות אחרות – כגון: המשכיות ורצף חינוכי ומעבר בין דרגות גן, תפקיד הגננות ביישום תכנית הלימודים, בתמיכה במטרות שנקבעו לילדים ובמטרות ההוליסטיות של למידה, התפתחות ורווחת הילדים – וכאלו שמיוצגות בתכניות הלימודים של מספר מועט יחסית של מדינות, כגון הדרכה לגבי המטרות הידע, המיומנויות, היכולות והעמדות שיש לקדם; הדרכה על החומרים ועל הפעילויות שיכולים לשמש גננות לקידום המטרות. המשותף לכל המטרות הללו הוא שהן עוסקות באופן ישיר בקשר שבין הילד, הגננת ותכנית הלימודים. לעומת זאת, שתי מטרות שאינן מיוצגות בתכנית הלימודים בישראל נוגעות למיצוב הגן בהקשר רחב יותר של הקהילה ולקשר העקיף עם המשפחה.

זאת ועוד, בישראל בתכניות הלימודים השונות לגיל הרך לא קיים דיון מפורש בתפקידן של המשפחות ובקשר עמן, ולא כל שכן בדרכים לעידוד מעורבות המשפחה והקהילה. לעומת זאת, נמצא כי תכניות הלימודים במרבית המדינות שהשתתפו במחקר: (א) מציעות דרכים שבהן גננות (או מנהלות גנים) יכולות לעודד מעורבות של משפחות הילדים (למעלה מ-80% מהמדינות); (ב) מתייחסות למשפחות כמרכיב ליבה מרכזי בהתנסויות ובחוויות שצוברים ילדיהן בגנים (למעלה מ-70% מהמדינות); (ג) עוסקות בתפקיד של המשפחות בלמידה, בהתפתחות וברווחה של הילדים, כחלק מהיעדים הכלליים או מהמסגרת המושגית של תכנית

³ בישראל ישנן חמש תכניות לימודים עיקריות: תשתית לקראת קריאה וכתובה, מתמטיקה, מדע וטכנולוגיה, חינוך גופני, וכישורי חיים. מיפוי המטרות המוצהרות דומה בתכניות השונות.

הלימודים (כמעט 60% מהמדינות). במדינה אחת תכנית הלימודים אף נכתבה בשתי גרסאות: הן עבור גני הילדים והן עבור משפחות הילדים.

על אף האמור לעיל, לעיתים קרובות קיים פער בין תכנית הלימודים המיועדת ובין התכנית המופעלת, ובוודאי זו המושגת.⁴ על כן, אך מתבקש לבחון אם ועד כמה היעדר התייחסות מפורשת למעורבות הורים ומשפחות בתכניות הלימודים באה לידי ביטוי הלכה למעשה בפרקטיקות העוסקות בקשר בין הגן וצוותו ובין ההורים.⁵

ב. פרקטיקות לחיזוק הקשר בין הגן ובין ההורים ולעידוד מעורבות ההורים

חברות צוות הגן התבקשו לציין את המידה שבה פרקטיקות הנוגעות לקשר עם ההורים/משפחה מתארות את הקשר בין גן להורים, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מסוימת", "במידה רבה", ו-"במידה רבה מאוד". להלן שיעור הדיווח של חברות צוות הגן שצינו כי הפרקטיקות מתארות במידה רבה או רבה מאוד את הקשר בין הגן להורים.

בישראל, שיעורים גבוהים של חברות צוות הגן דיווחו על כי כל אחת מן הפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים מתארות במידה רבה או רבה מאוד את הקשר בין הגן וההורים (תרשים 27). כך, כ-90% מהן דיווחו כי ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות (בכל המדינות השיעורים עומדים על למעלה מ-90% ועד 98% בגרמניה, פרט לכ-75% ביפן) וכי ההורים מקבלים דיווחים סדירים על התפתחות ילדיהם, רוחתם הרגשית-חברתית והלמידה שלהם (בכל המדינות השיעורים הם למעלה מ-90% ועד 96% בצ'ילה ובטורקיה, פרט לכ-85% ביפן ובקוריאה). הפרקטיקה 'דיווח סדיר על פעילויות היום-יומיות בגן' שכיחה פחות – הן יחסית לשאר הפרקטיקות בישראל (רק 76%) והן ביחס לשאר המדינות (81% לפחות ועד 92% בנורגיה). גם הפרקטיקה 'עידוד הורים לבצע פעילויות משחק ולמידה עם ילדיהם בבית' זכתה לשיעור דיווח דומה בישראל (76%), אך רק בצ'ילה (90%) ובטורקיה (96%) נרשמו שיעורים גבוהים יותר, ואילו בנורגיה (44%) נרשמו השיעורים הנמוכים ביותר. למעשה עולה כי פרט לצ'ילה וטורקיה, בכל שאר שש המדינות שהשתתפו במחקר, ובכללן ישראל, זוהי הפרקטיקה הפחות נפוצה לעידוד קשר עם הורים, כלומר שיעור חברות צוות הגן שצינו כי היא מתארת את הקשר בין הגן להורים במידה רבה או רבה מאוד הוא הנמוך ביותר. על תקשורת פורמלית עם ההורים דיווחו בקרב צוות הגן בישראל שיעורי ביניים של 83%, בדומה לממצע המדינות (בכל המדינות השיעורים עומדים על כ-80% עד כ-90%, פרט ל-66% ביפן).

⁴ על פי המודל המקובל, לתכנית הלימודים שלושה היבטים מרכזיים:

תכנית הלימודים המיועדת (Intended): נקבעת על ידי רשויות החינוך בכל מדינה והמשקפת את הציפיות והמטרות של החינוך לגיל הרך, כלומר מה מערכת החינוך מעוניינת שהילדים ילמדו, והאופן שבו יש לעשות זאת.

תכנית הלימודים המופעלת (Implemented): מיושמת בגנים בפועל והמשקפת כיצד הגנות וצוות הגן מפרשים את תכנית הלימודים המיועדת וכיצד ובאיזו מידה הם מיישמים ומממשים אותה, כלומר מה נלמד בפועל בגנים.

תכנית הלימודים המושגת (Attained): באה לידי ביטוי בקרב הילדים שלומדים את התכנים שבתכנית הלימודים המופעלת, כלומר הלמידה, ההתפתחות והרווחה של ילדי הגנים.

⁵ ראו הרחבה בסקר הגנות בנושא אקלים וסביבה פדגוגית בגני ילדים לשנת תשע"ו, בתת-פרק 1.4 העוסק במעורבות הורים בגן, בייחוד בארבעה היבטים מרכזיים: שותפות ועדכון הורים בנעשה בגן, רצון הגנת בשותפות גדולה יותר של ההורים בנעשה בגן, מפגשים פרטניים של הגנות עם ההורים ושביעות רצון הגנות ממספר המפגשים עם ההורים. להלן קישור לדוח באתר הראמ"ה:

http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Gananot_Report.pdf

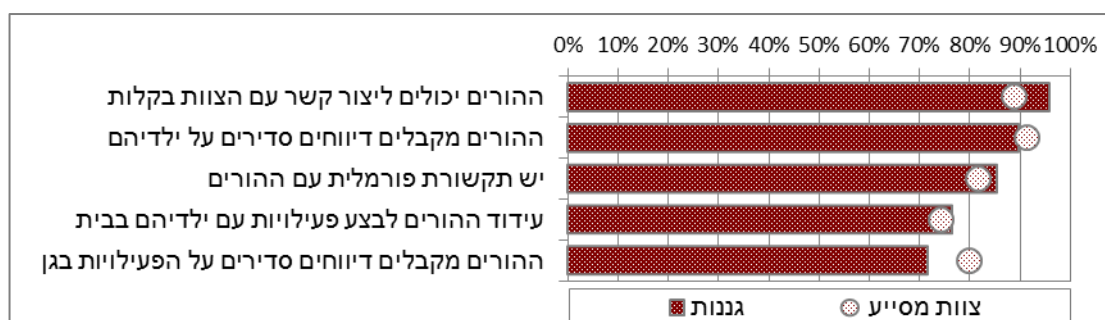
תרשים 20: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן בישראל על כך שהפרקטיקות מתארות במידה "רבה" או "רבה מאוד" את קשר בין הגן להורים.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה CON.ISCED.SSFAM.

בישראל (תרשים 28), שיעורי הדיווח של הגננות וחברות הצוות המסייע דומים בעבור מרבית הפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים, אף כי מסתמן שיצירת קשר בקלות דווחה בשיעורים גבוהים מעט יותר על ידי הגננות (96%, לעומת 89%) ואילו עדכון על הפעילויות בגן דווח בשיעורים גבוהים מעט יותר על ידי חברות הצוות המסייע (80%, לעומת 72%).

תרשים 21: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח של הגננות בישראל על כך שהפרקטיקות מתארות במידה "רבה" או "רבה מאוד" את קשר בין הגן להורים.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה CON.ISCED.SSFAM.

ככלל, שיעורי הדיווח בגנים דוברי הערבית דומים לאלו בגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 18), וזאת בעבור כל הפרקטיקות פרט לאחת: 'עידוד הורים לבצע פעילויות משחק ולמידה עם ילדיהם בבית' שדווחה בשיעורים גבוהים הרבה יותר (כ-20% עד 25%) בגנים דוברי הערבית לעומת באלו דוברי העברית. בגנים דוברי הערבית נמצא כי פרקטיקה זו היא בין הנפוצות יותר (למעלה מ-90% מהגננות וחברות הצוות המסייע דיווחו על כך), ואילו בגנים דוברי העברית היא בין הפרקטיקות הנפוצות פחות (רק כ-70% מהגננות וחברות הצוות המסייע דיווחו על כך). ייתכן שפער זה משקף צורך ניכר יותר בעיקר במגזר דוברי הערבית לעידוד ההורים לבצע פעולות עם ילדים בבית, ושההכרה בצורך זה מביאה לכך שפרקטיקה זו מיושמת בשכיחות גבוהה יותר במגזר הערבי ומאפיינת את הקשר בין הגן וההורים במידה רבה. ייתכן שהפער נובע מהבדלים בהזדמנויות ובמסגרות אפשריות לפעילויות מעין אלו, למשל תכניות לטיפול אהבת הספר ועידוד שיח ערכי בין הגננות, הילדים, ההורים ואף הקהילה.⁶

⁶ על מגוון תכניות אלו בגנים דוברי הערבית ובגנים ובתי ספר דוברי העברית ראו באתר הראמ"ה:

לוח 7: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
97%	95%	96%	ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות	גננות
88%	90%	90%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על ילדיהם	
82%	86%	85%	יש תקשורת פורמלית עם ההורים	
94%	72%	76%	עידוד ההורים לבצע פעילויות עם ילדיהם בבית	
78%	70%	72%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על הפעילויות בגן	
91%	88%	89%	ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות	צוות מסייע
90%	92%	91%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על ילדיהם	
85%	81%	82%	יש תקשורת פורמלית עם ההורים	
92%	69%	74%	עידוד ההורים לבצע פעילויות עם ילדיהם בבית	
80%	80%	80%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על הפעילויות בגן	

ממכלול ממצאים אלו בדבר הפרקטיקות המאפיינות את גני הילדים, לפי תפיסת חברות צוות הגן, כמדד לתדירות יישומן בשטח, עולה כי חלק מהפרקטיקות מיושמות בתדירות רבה יותר בישראל מאשר במדינות אחרות. עם זאת, התבנית או המדרג בישראל של הפרקטיקות הפרטניות (אלו בממד הקוגניטיבי ואלו בממד החברתי-רגשי) ושל פרקטיקות המופעלות בקרב קבוצה של תלמידים (בעיקר פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות) דומה במידה רבה לזה בגרמניה, ובמידה פחותה מכך גם לזה צ'ילה, בנורבגיה ובטורקיה. לעומת זאת, מדרג הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בקבוצה דומה לזה שנמצא בקוריאה ובטורקיה.

ככלל, בישראל שימוש בגנים בפרקטיקות פרטניות אופייני יותר מאשר שימוש בפרקטיקות המופעלות בקבוצה של תלמידים, ובעיקר נפוצות פחות פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות וחלק מן הפרקטיקות למתן תמיכה התנהגותית.

פרקטיקות לחיזוק התקשורת והקשר עם ההורים נפוצות בישראל, לרוב במידה דומה לזו שבממוצע המדינות, אף כי דיווח סדיר על פעילויות בגן ועידוד ההורים לבצע פעילויות עם הילדים בבית נפוצות פחות באופן יחסי.

השלכות לגבי מדיניות

הקניית בסיס ידע רחב ומעמיק על אודות מגוון הפרקטיקות הרצויות והשימוש בהן

יש להקנות את הידע התיאורטי והמעשי על אודות מגוון הפרקטיקות הרצויות, הרציונל לשימוש בהן, המצבים ודרך ההפעלה והיישום שלהן עם ילדים בגן, וזאת באמצעות הכשרת חברות צוות הגן קודם כניסתן לתפקיד וכן באמצעות פעילויות להתפתחות מקצועית, הניתנות באופן ממושך ורציף במהלך מילוי התפקיד של צוות הגן. כמו כן, יש לספק דרכי התמודדות הנוגעות ליצור של חברות הצוות להתאים פרקטיקות לצרכים שונים של ילדים שונים, ובייחוד כאשר מדובר בהפעלת הפרקטיקה בקרב קבוצה של ילדים. כמו כן, חשוב לספק מגוון הזדמנויות ליישום בשטח של הפרקטיקות, להתאמה שלהן לאוכלוסיות שונות של ילדים ובתנאים שונים ולקבלת משוב בונה.

הכוונת השימוש הרצוי בפרקטיקות מיטביות

תכניות הלימודים לגנים עשויות לעצב ולהכתיב אילו פרקטיקות ייושמו על ידי חברות צוות הגן, ובפרט אם הללו כוללות הנחיות מפורשות ומפורטות לציון הפרקטיקות הנחשבות מיטביות ולאופן השימוש בהן, בהקשר של התפתחות הילד ולתהליכי למידה.

עידוד ותמיכה בחיזוק הקשר עם ההורים ובמעורבותם

הורים יכולים לשמש מנוע לתהליכי איכות המתרחשים בגן, ולתרום להתפתחות, ללמידה ולרווחה של הילדים, ומכאן החשיבות בעידוד המעורבות שלהם במתרחש בגן, באופן כללי ובהקשר של ילדם באופן פרטי. על אחת כמה וכמה חשוב הדבר בהקשר של משפחות מרקע חברתי-כלכלי נמוך, רקע תרבותי שונה, שפה זרה, או ילדים עם צרכים מיוחדים. בעוד ישנה מודעות רבה בקרב צוות הגן לחשיבות הקשר עם ההורים, הנושא אינו תופס מקום משמעותי בתהליכי ההכשרה והפיתוח המקצועיים (ראו תת-פרק 7.3), ורצוי לתת לו במה גם בתכניות הלימודים בדמות הנחיות מפורשות לצוות איך לעודד מעורבות הורית ואיך להפיק ממנה את המרב לטובת הילד והגן בכלל.

5.5. מדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני הילדים

בסקר טאליס בגני ילדים נאסף מידע רב על אודות קשרי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים והוריהם, קשרים שיש בהם כדי לתרום להתפתחות הילדים ולרווחתם, כפי שנמצא זה מכבר בספרות המקצועית בנושא. התשובות לשאלות הנוגעות לפרקטיקות התומכות בלמידה של הילדים, בהתפתחותם וברוחותם קובצו, תוך שימוש בגישות סטטיסטיות, לכדי מספר מדדים המשקפים את הממדים העיקריים של איכות התהליכים בגני הילדים.

להלן פירוט הממדים ומדדי האיכות שנקבעו במחקר טאליס בגני ילדים (לוח 19).

לוח 8: ממדים ומדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני ילדים

ממד	מדד	פרקטיקות
התפתחות אוריינות שפתית ומתמטית*	קידום התפתחות אוריינות שפתית (לא כולל התפתחות השפה)	כמפורט בתרשים 8, מלבד: עיון בספרים עם תמונות יחד עם הילדים; וקישור סיפורים לחוויות מחי היום-יום של הילדים
	קידום התפתחות אוריינות מתמטית	כמפורט בתרשים 8
התפתחות חברתית-רגשית*	קידום התפתחות רגשית	כמפורט בתרשים 11
	קידום התנהגות חברתית	כמפורט בתרשים 11
תמיכה אישית וכחלק מקבוצה#	פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות	כמפורט בתרשים 21
	תמיכה התנהגותית	כמפורט בתרשים 24
מעורבות הורים*	קידום הקשר עם ההורים	כמפורט בתרשים 27, למעט תקשורת פורמלית עם ההורים

דיווחי צוות הגן על: - פרקטיקות המיושמות פרטנית; # - פרקטיקות המיושמות בקבוצה של ילדים

המדדים נקבעו כך שבכל מדינה הממוצע הוא 10 (וזוהו גם חציון הסולם) וסטיית התקן היא 2. כיוון שערכים אלו משותפים לכל המדינות, הרי שלא ניתן להשתמש בממדים ובמדדים אלו לבחינה השוואתית בין מדינות, אלא להשוואה בין קבוצות אוכלוסייה במדינה נתונה. כמו כן, ערכים הגבוהים מ-12 בקבוצת אוכלוסייה נתונה נחשבים גבוהים ושונים במובהק מממוצע כלל האוכלוסייה (ובהתאם לכך ערכים הנמוכים מ-8 נחשבים נמוכים במובהק מהממוצע).

חשוב לציין כי על פי רוב קיים מתאם חזק בין הממדים השונים של איכות התהליכים, כך שחברת צוות גן שקיבלה ציון גבוה בממד מסוים, בסבירות גבוהה קבלה גם ציון גבוה בממדים אחרים.⁷ במבט-על על צוותי הגן בכלל המדינות שהשתתפו במחקר (לוח 20), נמצא שהמתאם החזק ביותר הוא בין מדדים של ממד ההתפתחות האוריינית (0.81), כלומר חברות צוות שדיווחו על פרקטיקות לקידום אוריינות שפתית על פי רוב גם דיווחו על פרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (ולהפך). מתאם חלש במעט, אך עדין ניכר בגודלו (0.62) נמצא בין מדדים של ממד ההתפתחות החברתית-רגשית, כלומר חברות צוות שדיווחו על פרקטיקות לקידום התפתחות רגשית נוטות יותר לדווח גם על פרקטיקות לקידום התפתחות חברתית. המתאמים בין הממדים של ממד ההתפתחות האוריינית לממדים של ממד ההתפתחות החברתית-רגשית (כ-0.40 עד כ-0.45) חלשים יותר, ועוד יותר מכך בין הללו לבין הממד של ממד מעורבות ההורים (כ-0.3). ממצאים אלו מעידים כי חברות צוות הגן נוטות לשלב בעיקר בין פרקטיקות שונות המשתייכות לאותו ממד של איכות ולשלב פחות בין פרקטיקות שונות המשתייכות לממדים שונים.

לוח 9: מתאמים בין מדדים (וממדים) לאיכות התהליכים בגני ילדים

ממד	קידום התפתחות אוריינות שפתית-מתמטית		קידום התפתחות חברתית-רגשית		ממד
	אוריינות שפתית	אוריינות מתמטית	התפתחות רגשית	התפתחות חברתית	קשר עם הורים
קידום התפתחות אוריינות שפתית-מתמטית	אוריינות שפתית	0.81	0.44	0.41	0.32
	אוריינות מתמטית		0.45	0.43	0.32
קידום התפתחות חברתית-רגשית	התפתחות רגשית			0.62	0.30
	התפתחות חברתית				0.29
מעורבות הורים	קשר עם הורים				

גודל הפונט עומד ביחס ישר (מקורב) לגודל המתאם בין הממדים.

5.6. פעילויות עם קבוצות של ילדים

הגודל והמאפיינים של הגן, מבחינת מספרם וגילם של הילדים שבו, יכולים להשפיע לא רק על סוג הפעילות בקבוצות אלא גם על אופי הפעילות וסוגי הפרקטיקות שיופעלו בהן, ומתוך כך גם על האינטראקציות בין חברות צוות הגן ובין הילדים.

כאמור, כדי ללמוד על אופי העבודה היום-יומית של צוות הגן עם הילדים, נתבקשו חברות צוות הגן להתייחס באופן ממוקד ליום העבודה האחרון בגן – היום האחרון שבו עבדו לפני היום הנוכחי שבו מילאו את שאלוני הסקר – ולספק תיאור מפורט על מגוון מאפיינים של יום העבודה. התיאור נוגע להרכב צוות הגן והילדים ביום זה, וכן לסוגי הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש – מבחינה איכותית וכמותית. תיאור זה מאפשר ללמוד על מספר אנשי הצוות שאותם

⁷ הדבר מקשה על היכולת לזהות את התרומה הייחודית של מדד מסוים לאיכות התהליכים בגן הילדים, וכפועל יוצא מוגבלת גם הפרשנות לממצאים תוך ראיית קשר עם מדד נתון.

פוגש הילד לאורך היום ושעימם הוא נמצא ביחסי גומלין כחלק מפעילויות (או לחלופין מספר הילדים הממוצע לחברת צוות) ועל הקשר שבין המגוון והאיכות של הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש ובין גודל קבוצת הילדים והרכבה, וכן על מאפייני צוות הגן.

על מאפייני גודל קבוצת הילדים ביום עבודה מסוים הורחב בתת-פרק 4.2 לעיל.

גודל קבוצת הילדים והפרקטיקות המופעלות

אשר לממד של גודל הגן, קרי מספר הילדים בגן, ישראל היא יוצאת דופן בכלל המדינות שהשתתפו במחקר, שכן היא מתאפיינת בשונות מעטה בלבד בין הגנים בממד זה. על כן, בישראל פחות רלוונטית בחינה של הבדל בתדירות השימוש בפרקטיקות מסוימות בתלות בגודל הגן, ולאור זאת יש לפרש את הממצאים בזהירות הנדרשת. ועדיין, יש מקום לציין כי במבט בין-לאומי בהתייחס לממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, חברות צוות גן שעובדות בגנים שבהם מספר גדול יחסית של ילדים (רבעון עליון) נוטות יותר לדווח על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, דוגמת בקשה מהילדים להירגע כשהפעילויות מתחילות וטיפול בהפרעות שמאטות את הלמידה של הילדים, וזאת בהשוואה לחברות צוות גן שעובדות בגנים עם מספר קטן יחסית של ילדים (רבעון תחתון). כמו כן, בגנים מרובי ילדים, חברות הצוות נוטות לדווח יותר על פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, כגון מתן הסבר איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים או הצעת פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים. תמונה זו של שינוי בפרקטיקות עם שינוי בגודל הגן, נמצאה בעיקר בצ'ילה, בקוריאה וגם בישראל. לא נמצאו הבדלים של ממש בתדירות השימוש בשאר הפרקטיקות בין גנים מרובי ילדים ובין אלו שבהם מספר הילדים מועט יחסית. כאמור לעיל, בישראל ובצ'ילה, אך לא בקוריאה, מספר הילדים בגן ביום עבודה מסוים הוא הגבוה ביותר (תרשים 3).

אין לראות בממצא זה תופעה שלילית בהכרח, שכן מתן תמיכה התנהגותית והתאמה של שיטות פדגוגיות למאפייני הילדים השונים נדרשים לשם התפתחות וקידום הלמידה של הילדים. עוד חשוב לציין כי ממצאים אלו תקפים גם כאשר ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין שימוש בפרקטיקות בגן (משתנים מוסברים/תלויים) ובין גודל הגן (משתנה מסביר/בלתי תלוי) במודל שבו השיתו בקרה על מאפייני הרקע של צוות הגן (כגון השכלה וכן הכשרה לעבודה עם ילדים). משמעות הדבר, שגם חברות צוות בעלות מאפייני רקע דומים של השכלה והכשרה לעבודה עם ילדים, נוטות להשתמש יותר בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית ופדגוגיות אדפטיביות כאשר הן עובדות בגנים שבהם יש יותר ילדים. כפי שיוצג בפרק 7, ישנו קשר חיובי דומה בין השכלה והכשרה של צוות הגן ובין תדירות השימוש בפרקטיקות אלו. לפיכך, ההשלכה של ממצאים אלו לעיצוב מדיניות במערכות חינוך היא שבמדינות בהן קבוצות הילדים בגנים הן גדולות, והדבר אופייני לישראל, יש לייחס חשיבות יתרה להשכלה של צוות הגן ולהכשרתו לעבודה עם ילדים.

ממכלול ממצאים אלו בדבר גודל קבוצת הילדים בגן, הגודל וההרכב של צוות הגן והפרקטיקות המופעלות בקבוצה, עולה כדלהלן: (א) בעוד קבוצת הילדים האופיינית לגן בישראל גדולה מאוד ביחס למדינות האחרות שהשתתפו במחקר, הרי שגודל צוות הגן הוא יחסית קטן; (ב) חברות צוות גן שעובדות בגנים שבהם קבוצת הילדים גדולה יחסית, נוטות לדווח יותר על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית ובפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות.

השלכות לגבי מדיניות

לעודד אינטראקציות בין צוות הגן והילדים בקבוצות קטנות של ילדים

פעילות עם קבוצות קטנות של ילדים ויחס גבוה של אנשי צוות לילד עשויים להוביל לאינטראקציות איכותיות ומקדמות בעבור ילדים. לאור הנתונים על אודות גודל קבוצות הילדים בגן וגודל הצוות בישראל, יש להמשיך ולפעול לתגבור כוחות ההוראה בגני בילדים, ובייחוד בכוחות ההוראה בעלי השכלה אקדמית והכשרה לעבודה עם ילדים, שכן אלו נוטות להפעיל יותר פרקטיקות איכותיות. כמו כן, יש לעודד פעילויות בקבוצות קטנות של ילדים, שחברות הצוות יוכלו להפעיל בהן פרקטיקות איכותיות ופעילויות מגוונות שקשה ליישם במליאה של הגן. משמעות הדבר היא הסטת המטוטלת מפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, השכיחות בגנים מרובי ילדים, לעבר פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, שגם אם הן נפוצות יותר בגנים מרובי ילדים הרי שהפעלה מיטבית שלהן בקבוצות קטנות עשויה להיות אפקטיבית יותר ובעלת ערך רב יותר לילדים. אף כי הדבר רלוונטי פחות בישראל, ניתן גם לנטר את גודל הגן ולהפנות כוח אדם מקצועי, מוכשר ומיומן לגנים שבהם מספר הילדים גבוה (בהנחה שקיימת שונות ברמה המקומית).